

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 1 -

A FUNDAMENTALIZMUS ÉS AZ EVOLÚCIÓ KONFLIKTUSA

[FUNDAMENTALISM AND THE EVOLUTION DEBATE]

STROBEL LILLA

Wesley Theológiai és Valláspedagógiai Doktori Iskola

strobel.lilla@gmail.com

Abstract. This article examines the relationship between religious fundamentalism and the scientific theory of evolution, focusing on the theological, epistemological, and socio-political dimensions of the conflict. The study outlines the historical emergence of fundamentalism within Protestant Christianity in the late nineteenth and early twentieth centuries and explains why evolutionary theory became a central symbol of tension between religion and modern science. Particular attention is given to biblical literalism, the doctrine of original sin, and the concept of the imago Dei as key elements shaping fundamentalist resistance to evolutionary explanations of human origins. The paper also discusses alternative forms of fundamentalist science such as creation science, baraminology, and intelligent design. Finally, the study situates the debate within broader cultural and political contexts, including educational conflicts, cultural polarization, and the boundary-drawing between science and pseudoscience.

Keywords: fundamentalism, evolution debate, creationism, intelligent design, science and religion

Bevezetés

A tudomány és a vallás nem homogén, mozdulatlan rendszerek, hanem élő, változó hagyományok. Mindkettő olyan emberi tevékenység, amely fogalmakat, modelleket és értelmezési kereteket használ a tapasztalat rendezésére. Éppen ezért a közhiedelemmel ellentétben nem állítható, hogy a vallás pusztán irracionális hit, míg a tudomány kizárólag objektív tényekre épül. Mindkettőben szerepet játszanak előfeltevések, értékek, értelmezések, és mindkettő képes önkorrekcióna. Ez a hasonlóság pedig már önmagában alapot ad egy sokkal árnyaltabb találkozásra a két terület között. (Waston et al, 2024)

Az evolúcióbiológia a modern tudomány egyik leginkább alátámasztott elmélete, rengeteg bizonyíték áll rendelkezésre melyek igazolják tételeit. Nem egyetlen hipotézisről van szó, hanem tények, elméletek és modellek összefüggéseiről és kölcsönhatásáról, illetve számos tudományterület összességéről, mint a genetika, a paleontológia, az ökológia és a molekuláris biológia, melyek mind hozzájárultak az eredményekhez. Az evolúció egy bizonyított tény, amely az összes élőlényre hatással volt a földtörténet során. A bizonyítékokat felsorolni is embert próbáló feladat, fosszilis leletek, biogeográfiai mintázatok, genetikai hasonlóságok és megfigyelhető evolúciós folyamatok. A különböző fajok közötti hasonlóságok nem véletlenszerűek: ezek a mintázatok rokonsági viszonyokat mutatnak. Az ember például biológiailag a főemlősök közé tartozik, és génjeiben, anatómiájában számos ponton szoros kapcsolatot mutat más főemlősökkel. Ebben az összefüggésben az ember biológiai elhelyezése a főemlősök csoportján belül a kortárs biológiai taxonómia általánosan elfogadott eredménye.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 2 -

A mainstream tudomány (nemzetközileg elfogadott tudományos gyakorlat, amely empirikus megfigyelésekre, tesztelhető magyarázatokra és szakmai konszenzusra épül. Természetes okokkal dolgozik, és eredményeit intézményes ellenőrzés szabályozza. Nem dogma, hanem közösségi tudásrendszer, amely képes az önkorrekcióra). Bár egyesek szerint a dogmák részei a tudománynak, és a történelem során számtalanszor fordult elő, hogy paradigmák dőltek meg, osztották meg a kutatókat, és hogy a tudományos forradalmak sem a dogma hiányából születnek, hanem éppen amiatt.(Kuhn, 1963)

A tudomány továbbá azt állítja, hogy az evolúció nem lineáris haladás, és nem vezet szükségszerűen „fejlettebb” vagy „jobb” formákhoz. Az evolúció nem előre meghatározott cél felé tart, hanem elágazó, kontingens folyamat. A kihalás az evolúció szerves része: a fajok túlnyomó többsége, amely valaha élt, már nem létezik. Ez nem kudarc, hanem természetes következmény.

Az ateizmus, amely a hit hiánya Istenben vagy istenekben, és a materializmus, amely szerint csak az anyagi, fizikai világ létezik, nem következik automatikusan az evolúció elfogadásából. Ugyanígy az erkölcsi relativizmus, vagyis az a nézet, hogy nincsenek abszolút erkölcsi értékek, szintén nem tudományos következtetés az evolúcióból, hanem világnézeti állásfoglalás. Az evolúció tehát pusztán a természeti folyamatok magyarázatát adja, és egyénként lehet valaki vallásos, ateista, materialista vagy bármilyen erkölcsi nézetű, miközben elfogadja az evolúciót.(Leidenhag, 2017)

A fundamentalizmus történeti és kulturális kialakulása

A fundamentalizmus eredete (19–20. század)

A 19. században a protestáns teológián belül egyre nagyobb teret nyert a liberális teológia, amely a Bibliát **történeti dokumentumként kezelte**. Nyitott volt a kritikai módszerekre, és hangsúlyozta a kereszténység etikai–morális dimenzióját a dogmatikai állítások rovására. Sok konzervatív hívő ezt nem fejlődésnek, hanem hitrombolásként élte meg. A fundamentalizmus ebben a kontextusban védekező reakcióként született meg: célja az volt, hogy megőrizze a keresztény hit „alapjait” egy gyorsan változó világban.

A „fundamentalizmus” kifejezés eredete az 1910 és 1915 között megjelent *The Fundamentals* című pamfletsorozatra vezethető vissza. Ezeket a kiadványokat tehetős amerikai üzletemberek finanszírozták, és konzervatív protestáns teológusok írták. A sorozat célja az volt, hogy világosan megfogalmazza azokat az alapvető tanításokat, amelyekhez a „valódi” kereszténységnek ragaszkodnia kell. Ezek közé tartozott a Biblia verbális tévedhetetlensége, Jézus szűztől való születése, helyettes engesztelő halála, testi feltámadása és a csodák történetiségének elfogadása. A fundamentalizmus tehát kezdetben doktrinális mozgalom volt, nem kizárólag politikai.

Az evolúció, mint konfliktus szimbóluma

A Scopes-per és jelentősége

Ennek részeként a természettudományok, különösen az evolúcióbiológia, egyre nagyobb szerepet kaptak mind az emberi létezés, mind a minket körülvevő világban zajló jelenségek magyarázatában. E változás azonban nem volt egyszerű, különösen azon vallási közösségek számára, amelyeknek sok esetben kihívást jelentettek a tudományos felfedezések által felvetett új kérdések, amelyek alapjaiban kérdőjelezték meg hittételeiket. Az evolúciós elmélet megjelenése és elterjedése különösen nagy visszhangot váltott ki, és mind a mai napig heves viták tárgyát képezi számos vallási csoportban

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 3 -

(Reiss, 2008). Az Egyesült Államokban az evolúció tanítása évtizedeken át viták tárgya volt, melynek egy emblemikus eseménye az 1925-ös Scopes-per (Tennessee vs. John Scopes), amikor is egy tanár, az akkor 25 éves John Scopes ellen indult eljárás, amiért az óráin az evolúcióról tanított középiskolásoknak. (Edwards, 2012) Ezt akkoriban Tennessee állam törvénysértésként kezelte és beperelte a fiatal tanárt, aki el is vesztette a pert és pénzbüntetésre ítélték.

A szó szerinti bibliaértelmezés teológiai funkciója

A klasszikus fundamentalista értelmezés szerint az ember egy eredetileg tökéletes állapotból bukott el, és ennek következménye a bűn és a halál megjelenése a világban. Az evolúció ezzel szemben azt állítja, hogy a halál, a szenvedés és a küzdelem az élővilág történetének kezdeteitől jelen vannak, és nem egy konkrét emberi bűnesemény következményei. Ez alapjaiban kérdőjelezi meg azt a narratívát, amelyre a megváltás teológiája épül. Hasonló feszültség jelenik meg az ember szerepének értelmezésében. A fundamentalista gondolkodásban az ember különleges helyet foglal el a teremtés rendjében: közvetlen isteni teremtés eredménye, éles határ választja el az állatvilágtól, és erkölcsi értelemben is kiemelt státusszal rendelkezik. Az evolúció viszont biológiai folytonosságba helyezi az embert az élővilág egészével, ami sokak számára az ember kivételes státuszának relativizálását jelenti. Ez nemcsak az emberkép átalakulását igényelné, hanem az ember és Isten kapcsolatáról alkotott kép újragondolását is. Végül az evolúció elfogadása a bibliai szövegek értelmezésére is visszahat. A fundamentalista megközelítés a Szentírást gyakran történeti és természettudományos értelemben is szó szerint értelmezi. Az evolúció azonban olyan olvasatot feltételez, amely megkülönbözteti a teológiai üzenetet a természeti leírástól, és ez sok fundamentalista számára a bibliai tekintély meggyengítésének tűnhet. Attól tartanak, hogy ha a teremtéstörténet nem szó szerint igaz, akkor más tanítások hitelessége is megkérdőjeleződik. Mindezek miatt a fundamentalista közösségek többsége nem elsősorban azért utasítja el az evolúció elméletét, mert hiányosnak vagy empirikusan gyengének tartja, hanem mert azt látja benne, hogy az összeegyeztethetetlen a hitrendszerük belső logikájával. Az evolúció elfogadása számukra nem egyetlen tanítás módosítását jelentené, hanem egy olyan láncreakciót indítana el, amely a megváltásról, az eredendő bűnről és a bibliai értelmezésről alkotott felfogás egészét érintené. Éppen ezért az elutasítás sokkal inkább teológiai és világnézeti önvédelemként értelmezhető, mintsem pusztán tudományellenességként.

Az egyik fő kérdés a szentírás tekintélyének kérdése, mivel szerintük a biblia szó szerint értendő, a benne levő történetek pedig egytől egyig hitelesek, a Teremtés könyve pedig részletesen leírja a világ keletkezésének történetét és az emberiség eredetét. Az evolúció ennek azonban ellent mond, hiszen egy hosszú, még ma is zajló folyamatról beszélünk. A másik aggály Ádám és Éva történetének cáfolása, hiszen az evolúció szerint az ember populációként fejlődött, és nem egyetlen első pártól származik. A fundamentalisták azonban Ádámot és Évát történelmi személyként kezelik, akiknek a bűnbeesése az egész emberiség sorsára hatással volt, amit eredendő bűnnek nevezünk. Ezzel egy másik alogikai problémára világítunk rá, a szoterológiai aggályra (Noll, 2013) azonban ha Ádám és Éva

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 4 -

nem léteztek, akkor az eredendő bűn is kérdésessé válik. A biblia szerint a halál és a szenvedés az eredendő bűn következménye. Ezzel szemben az evolúció elmélete szerint a halál és a versengés, vele a szenvedés, mindig is az élet része volt. (Emerson et al, 2000.) A fundamentalisták szemében az evolúció egy pazarló és kegyetlen folyamat, hiszen tömeges kihalásokkal és látszólag tele van próbálkozásokkal, ami ellentmond a céltudatos, bölcs és jó istenképüknek. Az, hogy Isten több száz millió évig engedte a halált és a szenvedést, ellentmond az általuk definiált isteni jóságnak, azonban néhány gondolkodó ezt úgy oldja fel, hogy az élővilág tökéletlenségei természetes folyamatok részei, nem pedig isteni döntések, tehát a világ autonóm természeti törvények szerint működik. (Ayala, 2008) Az evolúciót gyakran „pazarló” folyamatként értelmezik, mivel megszámlálhatatlan faj jelent meg és tűnt el anélkül, hogy hosszú távon fennmaradt volna. A fosszilis leletek tanúsága szerint az élőlények túlnyomó többsége kihalt, mielőtt bármiféle „végső célhoz” vezetett volna. A fundamentalista gondolkodás szerint azonban egy bölcs és jó Isten nem hozna létre ilyen mértékű szenvedéssel és pusztulással járó rendszert, különösen nem olyat, amelyben a legtöbb teremtmény „kudarcnak” tűnik. Az evolúció véletlenszerűsége és látszólagos céltalansága ezért szöges ellentétben áll a teremtésről alkotott teleologikus, célorientált felfogásukkal. Különösen problematikus számukra az a tudományos állítás, miszerint a halál, a ragadozás és a szenvedés már jóval az ember megjelenése előtt jelen volt a világban. A fundamentalista teológia szerint a halál a bűn következménye, amely Ádám és Éva engedetlenségével lépett be a teremtett világba. (Alexander, 2013)

Az ember különleges státusza (imago Dei)

Mivel az evolúció az embert biológiai folytonosságba helyezi az állatvilággal, vagyis az ember nem külön teremtett lényként, hanem más élőlényekkel közös eredetű fajként jelenik meg, sok fundamentalista szerint ez az emberi élet értékének relativizálásához vezet. E felfogás szerint, ha az ember „csupán” az evolúciós folyamat egyik terméke, akkor elveszíti kivételes, Isten által közvetlenül garantált erkölcsi státuszát, amely a teremtés teológiai narratívájában központi szerepet játszik. A fundamentalista antropológia az embert Isten képmásaként (imago Dei) értelmezi, aki élesen elkülönül az állatvilágtól, és erkölcsi felelősséggel, transzcendens hivatással rendelkezik. Hangsúlyozza, hogy az evolúció nem egy céltalan folyamat, mert a cél az isteni képet hordozó ember, az Imago Dei létrehozása, így az evolúciót egy isteni eszközként mutatja be, melyen keresztül ez megvalósulhat, és magyarázatot ad az évmilliók óta zajló szenvedés szükségességére a világban. Amennyiben Ádám és Éva nem történeti értelemben vett alakok, úgy az eredendő bűn tanítása is elveszíti alapját. Ez pedig közvetlen következményekkel jár a megváltás teológiájára nézve is, hiszen a keresztény tanítás szerint Krisztus megváltó áldozata éppen az eredendő bűn következményeinek eltörlésére irányul. Az evolúció elfogadása tehát nemcsak a teremtéstörténet értelmezését alakítaná át, hanem az ember szerepéről alkotott képet is. Ebben a keretben az ember biológiai folytonossága nem az erkölcsi érték elvesztését jelenti, hanem annak kibontakozását: az ember az evolúció azon szintje, ahol a teremtés öntudatra ébred és képes reflektálni saját erkölcsi felelősségére. Lamoureux és Teilhard értelmezése szerint tehát az evolúció nem relativizálja az emberi értéket, hanem új módon alapozza meg azt. Az ember erkölcsi státusza nem a biológiai elkülönültségből fakad, hanem abból, hogy az evolúciós folyamat során képessé vált a transzcendensre való nyitottságra, a szeretetre és az

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 5 -

erkölcsi döntéshozatalra. Hasonló kérdéseket vet fel az fundamentalisták számára az isteni gondviselés is, hiszen az evolúció folyamatának fontos részei a véletlenszerű mutációk és a természetes kiválasztódás, azonban ezek ellentmondanak a céltudatos, az általuk ismert gondviselő isten képének.

A fundamentalista alternatív tudományosság

Az egyik jellegzetes vonás a tudománytagadók körében az alternatív tudományosság kialakítása, bár elutasítja a mainstream tudomány eredményeit, annak számos részét felhasználja, és a bibliát mint elsődleges forrást helyezi a középpontba, mint korrigálhatatlan forrás, és a megfigyeléseket ehhez kell igazítani. Egy 2023-as tanulmány úgy vélekedik, hogy a fundamentalisták alternatívái nem egyfajta rossz tudománynak minősülnek, hanem egy más logika adja az alapját, mégpedig a vallási felvetések. A fundamentalista értelmezés szerint a Szentírás nem csupán teológiai vagy erkölcsi kérdésekben tévedhetetlen, hanem természettudományos állításai is szó szerint igazak. Ebből következően nem a bibliai szöveget kell a tapasztalati megfigyelések fényében újraértelmezni, hanem éppen fordítva: az empirikus adatokat kell a bibliai narratívához igazítani. Amennyiben egy megfigyelés ellentmondani látszik a Szentírás szó szerinti olvasatának, azt hibás mérésnek, félreértelmezésnek vagy ideológiailag torzított tudományos konszenzusnak minősítik. Ez a gondolkodásmód alapvetően eltér a modern tudomány módszertani naturalizmusától, amely szerint az elméletek mindig revideálhatók az új bizonyítékok fényében. (Peels, 2023)

A kreacionisták egyik leginkább radikális csoportja a fiatalföld kreacionisták, szerintük a Föld kora hat és tíz ezer év közé esik a bibliai szövegek szó szerinti olvasata alapján, ennek megengedőbb változata az Öregföld kreacionizmus, amely elfogadja a tudományos időskálát, de a biológiai evolúciót, különös tekintettel az ember és más élőlények közös leszármazását tagadják.

Mindkét irányzat sajátosan kezeli a tudományos bizonyítékokat, mind a biológia, mind a geológia területén. Például a fiatalföld kreacionisták szerint a föld rétegeinek kialakulását nem egy hosszú folyamat eredményének tekintik, hanem nagyon gyorsan alakult ki a bibliai özönvíz hatására. (Heaton, 2009)

Mindkét irányzat elfogadja a baraminológiát, azaz a teremtett típusok elméletét. A „baramin” héber eredetű kifejezés („saját fajtája szerint”) olyan alapegységeket jelöl, amelyeket Isten külön teremtett. Célja, hogy meghatározza, mely élőlények tartoznak egyazon teremtett típushoz, következésképpen a baraminológia elfogadja az egyes baraminokon belül a változatosságot, de az átmeneteket már nem. (Moore, 2007)

Intelligens tervezettség, mint tudományosság

A stratégia metaforája szerint a tudományos konszenzusba egy éket kell beverni, amely idővel szétnyitja a repedést, és lehetővé teszi a teisztikus magyarázatok visszavezetését a tudományos diskurzusba. A Wedge Strategy abból az alapfeltevésből indul ki, hogy a modern tudomány naturalista kerete nem semleges, hanem egyfajta világnézeti előfeltevést hordoz, amely eleve kizárja az isteni okság lehetőségét. Ennek megfelelően az intelligens tervezettség hívei nem közvetlenül Isten létét kívánják bizonyítani, hanem a darwini evolúció és általában a naturalista magyarázatok állítólagos hiányosságaira, „magyarázati hézagaira” hívják fel a figyelmet. Ilyen érvek például az irreducibilis komplexitás vagy az információ eredetének kérdése, amelyekről azt állítják, hogy a természetes folyamatok önmagukban nem képesek kielégítő magyarázatot adni rájuk. A stratégia

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 6 -

hosszú távú célja azonban túlmutat a tudományos vitákon. Cracraft 1982-es tanulmányában bemutatta, a legfontosabb tudományosnak vélt érveket, amelyet a kreacionisták alkalmazni szoktak az evolúció cáfolására, ezeket pedig egyesével megcáfolja, rávilágítva, hogy a kreacionizmus nem tudományos alternatíva, mivel a tételei nem tesztelhetőek.

Retorikai és kommunikációs eszközök a konfliktus fenntartásában

A probléma nem az, hogy a tudományos viták létezését tagadná bárki – a tudomány valóban folyamatos diskurzus –, hanem az, hogy a kreacionista használat szisztematikusan eltúlozza vagy félreértelmezi a szakmai viták természetét. Az evolúcióelméleten belüli részletkérdéseket (például a specifikus mechanizmusok súlyát vagy az evolúciós tempót) úgy állítja be, mintha magát az evolúció tényét kérdőjeleznék meg. Így a „vita tanítása” valójában nem a tudományos pluralizmus előmozdítását szolgálja, hanem egy hamis egyensúlyt teremt a konszenzusos tudomány és egy marginális, vallási indíttatású nézet között.

Ehhez szorosan kapcsolódik a „Just a theory” („Csak egy elmélet”) retorikai mintája. A mindennapi nyelvhasználatban az „elmélet” gyakran pusztán spekulációt jelent, míg a tudományos terminológiában egy jól alátámasztott, prediktív és koherens magyarázó keretet jelöl. A kreacionista retorika tudatosan játszik e kettős jelentéssel, és az evolúciót úgy állítja be, mintha az csupán egy meg nem erősített hipotézis lenne a sok közül. Ez a stratégia nem a bizonyítékok cáfolatára épül, hanem fogalmi elbizonytalanításra: ha az evolúció „csak elmélet”, akkor – a laikus számára – egyenrangúvá válik bármely alternatív magyarázattal, beleértve a teremtést is. A retorikai siker kulcsa itt az, hogy a tudományos szakszókincs jelentését leválasztják annak intézményes és módszertani kontextusáról.

Kritikai szempontból ezek a retorikai minták hozzájárulnak ahhoz, amit Peels és mások episztemikus aszimmetriának neveznek: a tudományos konszenzus ugyanazon bizonyítási normák szerint kerül megítélésre, mint a vallási alapú alternatívák, miközben az utóbbiak mentesülnek a falszifikáció és predikció követelményei alól. Így a vita látszólag „nyitott” marad, valójában azonban egy zárt világnézeti keret újratermelését szolgálja. A klasszikus kreacionista retorikai minták nem a tudományos diskurzus bővítését célozzák, hanem annak retorikai újrendezését. Hatékonyságuk nem empirikus erejükből, hanem abból fakad, hogy sikeresen használják a pluralizmus, a józan ész és a tudományosság nyelvezetét egy alapvetően nem-tudományos program legitímálására.

Tudomány és áltudomány határrajzolása

Az evolúcióbiológia körüli viták nem új keletűek és nem csak a módszertani vagy a tudományos tényeken alapuló tételek elfogadásának a mikéntje szolgáltat hozzá alapot, hanem, hogy ezek az elképzelések mennyire mélyen hatnak a tudomány megítélésére, és a tudomány mint társadalmi jelenség. A konfliktus egyik kiemelkedő elemét Thomas F. Gieryn a tudományozószociológiában boundary-work-nek, magyarul határrajzolásnak nevezte el, gyakorlatilag azoknak a tevékenységeknek az összesítése, aminek keretében a tudomány szereplői meghatározzák, hogy mi számít tudományosnak és mi kerül a tudományon kívülre. Az evolúcióval kapcsolatos vitában ez egy kétirányú folyamat, mert mind a mainstream, mind a különböző ellenmozgalmak része ennek a folyamatnak. (Gieryn, 1999).

Tudományos körökben a szereplők nem tekintik a kreacionizmust és az intelligens tervezettséget nem tartják a tudomány részének, egyszerűen azért, mert empirikusan nem tesztelhető elméletek, szemben a modern evolúcióbiológiával, amely képes az előrejelzésre, az új bizonyítékok

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 7 -

befogadására, és az önkorrekcióra. Ezzel szemben a kreacionizmus vallási alapokon nyugszik, és nem bizonyítható, vagy cáfolható empirikusan, így nem lehet tudományként tekinteni rá.

A fundamentalista közösségek azonban elkezdtek átrajzolni ezeket a határokat, ezzel próbálják relativizálni a mainstream tudomány tekintélyét, ezzel mintegy legitimizálva a saját magyarázataik érvényességét. Ebben több metódus is megfigyelhető, az egyik legfontosabb a tudomány egyfajta vallásként való bemutatása. Az evolúciót darwinizmusnak a követőket pedig evolúcióhívőnek nevezik, és tulajdonképpen a darwini evolúciót egy dogmatikus rendszerként mutatja be, amellyel a tudományt és az evolúciót ugyanarra a szintre helyezi, mint a vallásos elméleteket.

Ezzel szemben a múltbeli események, például a Föld kialakulása, a fajok eredete vagy az özönvíz eseménye csak spekulatív elgondolások tárgyát képezhetik. A fundamentalista keretben ez a felosztás lehetőséget teremt arra, hogy az evolúció vagy a geológiai múlt főbb folyamatai „bizonyítatlanokként” szerepeljenek, és így a bibliai narratívák elsőbbséget élvezzenek. Az operatív-történeti megkülönböztetés a tudomány elfogadását és elutasítását szelektíven teszi lehetővé: a természetben zajló jelenlegi folyamatokat a tudomány „támogatásként” használhatja, de a múltbeli folyamatokra vonatkozó tudományos következtetéseket elutasítja, ha azok ellentmondanak a Szentírás szó szerinti olvasatának. Hasonlóan fontos eleme a fundamentalista tudományosságnak a tudományos nyelvezet és intézményi struktúrák imitálása. Az olyan területek, mint a teremtéstudomány (creation science), a baraminológia vagy az özönvíz-geológia, külsőleg a modern tudomány szókincsét és logikáját használják: kutatási kérdéseket fogalmaznak meg, szakmai folyóiratokat működtetnek, konferenciákat szerveznek, és hivatkozási rendszereket alkalmaznak. Ezzel a nyelvi és intézményi hasonlósággal tudományos legitimitációt kívánnak sugallni. Ugyanakkor ezek a tudományterületek alapvetően nélkülözik a tudományos módszertan kritikus elemeit: az empirikus bizonyítékok szisztematikus ellenőrzését, a hipotézisek falszifikálhatóságát és az új bizonyítékok fényében történő revízió lehetőségét. A fundamentalista tudományosság így egyfajta „látszattudományként” működik: megtartja a tudományos formai elemeit, de episztemológiai szempontból zárt rendszer, amelynek végső mércéje a bibliai szöveg, nem pedig az empirikus megfigyelés. Ez a kettős stratégia – a múltbeli események tudományos státuszának megkérdőjelezése, valamint a tudományos nyelvezet és intézményi keretek másolása – lehetővé teszi, hogy a fundamentalista közösségek fenntartsák saját világméjüküket, miközben látszólag tudományos legitimitációt adnak neki.

Fontos stratégia még a tudományos konszenzus relativizálása, ennek keretében olyan vitákat mutatnak be, amelyek szélsőséges nézeteken alapulnak, és mintegy széles körben vitatott tényként mutatják be ezeket, egyfajta hamis egyensúlyt hozva létre, mellyel az evolúcióbiológiát hitkérdésként tudják beállítani, ezzel pedig a vallási kérdésekkel azonos szintre hozza. (Brazil, 2020)

Érvelésükben mérésekre, kísérletekre, optikai megfigyelésekre és saját tapasztalatokra hivatkoznak, miközben a tudományos intézményrendszert – egyetemeket, ügynökségeket, kutatóintézeteket – ideológiailag elfogultnak vagy szándékosan megtévesztőnek tekintik. Ebben az értelemben a lapos Föld-mozgalom nem pusztán ténykérdések félreértéséről szól, hanem mélyebb kulturális és világnézeti konfliktus része. A tudományos konszenzus elutasítása itt identitásképző funkciót tölt be: elhatárolja a közösséget a „hivatalos” tudást képviselő elittől, és alternatív értelmezési keretet kínál a világ működésére. Ez a dinamika szorosan illeszkedik azokhoz a stratégiákhoz, amelyek a fundamentalista tudománytagadás esetében is megfigyelhetők: a mainstream tudomány hitelességének megkérdőjelezése, az alternatív magyarázatok

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 8 -

intézményesítése, valamint a kritikai gondolkodás retorikájának kisajátítása. A lapos Föld jelensége így jól példázza, hogy a tudományos tények elutasítása nem kizárólag vallási motivációkból fakadhat. (Toumey, 1994.)

A fundamentalista evolúcióellenesség társadalmi és politikai háttere

Kulturális polarizáció és identitáspolitika

Miller–Scott–Okamoto (2006) rávilágít arra, hogy a keresztény többségű országok közül az Egyesült Államokban a legalacsonyabb az evolúció elfogadottsága, egyrészt mert sokkal elterjedtebb a bibliai literalizmus, illetve a téma politikai megosztottsága is komoly szerepet játszik. További érdekesség, hogy az emberek egy csoportja el tudja fogadni az evolúciót állatokra és növényekre, viszont az emberre már nem. Ezt a jelenséget human exceptionalismnak nevezzük.

Oktatáspolitikai konfliktusok

Az evolúció tanítása legtöbbször ott ütközik problémába, ahol az iskolák szerepe túlmutat az oktatáson, és jelentős szerepet játszanak a szemléletformálásban és az emberi kapcsolatok alakulásában, ugyanis ezekben az intézményekben gyakran nem csak tudományos tényként oktatják az evolúciót, hanem erkölcsi és világnézeti kérdésként. Itt tehát nem csupán módszertani különbségről van szó: a vita politikai és ideológiai dimenziót is kap, hiszen alapvetően arról szól, hogy ki döntse el, mi számít legitim tudásnak, és milyen szerepet szánunk az iskolákban a vallási vagy világnézeti meggyőződéseknek. A tanárok szerepe ebben a folyamatban különösen kényes. Egyes pedagógusok saját vallási vagy világnézeti meggyőződésük miatt kerülhetik az evolúció tanítását, akár azért, hogy ne szegjék meg közösségük elvárásait, akár mert maguk is bizonytalannak érzik a témát. Más tanárok ezzel szemben következetesen ragaszkodnak a tudományos tananyaghoz, ami viszont nyomásgyakorlást vonhat maga után: a szülői közösség, az iskolai vezetés vagy a fenntartó részéről érkező kritikák akár a pedagógus szakmai autonómiáját is korlátozhatják. Így az evolúció tanítása egyszerre tudományos, pedagógiai és társadalmi kihívás, amely a tanári szerep, a tantervi döntések és a közösségi értékek közötti finom egyensúlyt próbára teszi. Van olyan álláspont ami szerint nem is cél igazságot tenni a kettő között, hanem együtt kell értelmezni, mert ezzel sokkal többet tehetünk a diákok fejlődése érdekében. (Scott, 1999)

A tudományos közösség ezt általában elutasítja, mivel ezek az alternatívák nem felelnek meg a tudományos módszertan kritériumainak. A vita azonban nem pusztán módszertani, hanem politikai és ideológiai természetű is: arról szól, hogy ki határozza meg, mi számít legitim tudásnak az iskolában. Konfliktusok jelennek meg a tanári autonómia körül is. Egyes tanárok személyes meggyőződésük miatt kerülnek az evolúció tanítását, mások viszont kifejezetten nyomás alá kerülnek, ha következetesen ragaszkodnak a tudományos tananyaghoz.

Demográfiai és szociológiai mintázatok

Baker 2013-as cikkében adatalapú megközelítéssel kísérlete meg kimutatni, hogy melyek azok a csoportok amelyek szó szerint veszik a bibliai teremtéstörténetet. Az eredmény szerint erre az erősen vallásos protestánsok, különösen az evangélikánok csoportjára jellemző, hogy a Szentírást történelmi és tudományos forrásként kezelik. Ugyanakkor a kutatás szociodemográfiai mintázatokat is kimutatott. Az iskolai végzettség például fordítottan arányos a kreacionista hajlam jelenlétével: a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező személyeknél jóval kisebb valószínűséggel találkozunk

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 9 -

azzal a meggyőződéssel, hogy a teremtéstörténet szó szerint igaz. Hasonló, bár gyengébb összefüggést találtak a gazdasági státusz és a kreacionista hajlam között: a magasabb jövedelmű vagy anyagi helyzetű csoportoknál szintén mérsékeltebb a szó szerinti bibliaértelmezés előfordulása, bár a vallási elkötelezettség hatása ennél jóval erősebbnek bizonyult.

Brooke 1998-ban írt tanulmányában rávilágít, hogy a tudomány és a vallás közötti súrlódás nem egy egyszerű konfliktus, mivel a tudományos eredmények nem világnézetre épülnek, szemben a vallásos elgondolásokkal, a történelem során többször is megkísérelték szétválasztani a kettőt, de a vitás helyzetek leginkább abból alakultak ki, hogy a társadalom azt hogyan fogadja. Viszont a kettő összekapcsolása is problémákat eredményezett, mivel a megmagyarázhatatlan jelenségek köre egyre szűkül, az új tudományos eredményekre a teológusok nem tudták alapozni az érveiket. A másik probléma, amikor az új felfedezésnek világnézeti alapot adnak, mert ez dogmatizmushoz vezethet.

Nem keresztény fundamentalizmusok evolúcióhoz való viszonya

Az iszlám fundamentalizmus bizonyos irányzataiban az evolúció elutasítása gyakran a Korán szó szerinti értelmezéséből fakad. Ezekben a közösségekben az ember külön teremtettsége hangsúlyos elem, ezért az a gondolat, hogy az ember más élőlényekkel közös fejlődési folyamat eredménye lenne, sokak számára elfogadhatatlan. Az evolúció itt nem ritkán „nyugati” elméletként jelenik meg, amely a szekularizációval és a kulturális befolyással kapcsolódik össze, így elutasítása egyben identitásvédelmi lépés is. (Dajani, 2012). Ennek az irányzatnak az egyik fő képviselője Harun Yahya(Adnan Oktar), akinek írásai nagy hatással voltak az emberekre nem csak a muszlim, hanem más közösségekben is. Edis hangsúlyozza, hogy Yahya sikere nem tudományos erejéből fakad, hanem abból, hogy az evolúciót kulturális imperializmus szimbólumaként állítja be, amely ellen vallási kötelesség fellépni.(Edis, 2021)

Hasonló feszültségek figyelhetők meg egyes zsidó ultraortodox közösségekben is. Bár a zsidó vallási gondolkodás egészére nem jellemző az evolúció egyértelmű elutasítása, a szigorúan hagyománykövető irányzatokban a Tóra elsődleges tekintélye gyakran felülírja a modern természettudományos magyarázatokat.

Ezek az álláspontok gyakran a teremtés napjainak literalista olvasatára, valamint az Ádám különleges, közvetlen teremtésére épülnek. Ugyanakkor – a keresztény fundamentalizmustól eltérően – a zsidó ortodox ellenállás kevésbé intézményesült tudományos alternatívákban. Ehelyett inkább oktatási és közösségi szinten történik az evolúció marginalizálása vagy elhallgatása. (Langton, 2023)

A fundamentalisták tudományképe

A fundamentalista közösségek tudományhoz való viszonya nem egységes, ugyanakkor bizonyos jellegzetes mintázatok felismerhetők. A konfliktus gyakran nem az egyes tudományos eredmények konkrét tartalmából fakad, hanem abból, hogy a tudomány funkcióját, hatókörét és társadalmi tekintélyét a fundamentalista világnézet másként értelmezi. A modern tudomány e szemszögből nem pusztán a természet működésének vizsgálatát jelenti, hanem egyben a világnézeti pluralizmus és a szekuláris modernitás hordozója is.

A tudomány, mint világnézeti fenyegetés

A tudomány nem semleges. Bár korábban úgy gondolták, hogy a vallásos emberek általában szemben állnak a tudománnyal, mivel azt egyfajta fenyegetésnek tekintették világnézeteikre.

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 10 -

Azonban egy 2011-es kutatás kimutatta, hogy ez nem fedti a valóságot, és ez a konfliktus nem általános, hanem csak azokon a területeken jellemző, ahol a tudomány konkrét hitéleti kérdésekben foglal állást, vagy mond annak ellent. Ezek például az élet eredete, vagy a világegyetem keletkezése. (Evans, 2011) Egy évvel korábban pedig kimutatták, hogy a konzervatív vallásos csoportok ellenállásának nem az a gyökere, hogy nem bíznak a tudományos eredményekben, hanem a tudósok szándékait kérdőjelezzik meg, hasonlóan, mint amikor a globális felmelegedéssel kapcsolatos eredményeket vonják kétségbe. Ezek közül kiemelkedő szerepet játszik az a narratíva, amely a tudományos közösséget egy elkülönült, „szekuláris elitként” jeleníti meg. Ebben az értelmezési keretben a tudósok nem pusztán szakértők, hanem egy olyan társadalmi csoport tagjai, amely saját értékrenddel, intézményrendszerrel és hatalmi pozícióval rendelkezik, és amely gyakran szembeállítható a vallásos közösségek világképével. A tudományos közösség ily módon az „idegen másik” szerepébe kerül. Ennek következtében a tudományos álláspontok elutasítása sok esetben nem a konkrét érvek cáfolatát jelenti, hanem egy szélesebb társadalmi ellenállás kifejeződése. Ez az ellen kulturális pozíció identitásképző funkcióval is bír. A „szekuláris elit” kritikája lehetőséget teremt arra, hogy a közösség önmagát erkölcsileg felsőbbrendűként, hitben megerősödöttként és a „romlott világgal” szemben álló csoportként határozza meg. A tudományos konszenzussal szembeni szkepszis így nem csupán intellektuális állásfoglalás, hanem a közösségi összetartozás és lojalitás egyik formája is. Ebből a perspektívából érthetővé válik, hogy miért élveznek kiemelt figyelmet azok a narratívák, amelyek a tudományos intézményeket – egyetemeket, kutatóintézeteket, nemzetközi szervezeteket – politikailag motiválnak vagy ideológiailag elfogultnak állítják be. A tudományos közösség ily módon nem csak episztemológiai ellenfélként, hanem társadalmi riválisként is megjelenik, amelynek tekintélyét és legitimitását meg kell kérdőjelezni. A „szekuláris elit” elleni ellenkultúra így szervesen illeszkedik azokhoz a stratégiákhoz, amelyeket a tudománytagadás különböző formáiban korábban már azonosíthattunk. A tudományos közösség „másikként” való konstruálása lehetővé teszi, hogy a tudományos érvek elutasítása ne racionális hiányként, hanem tudatos ellenállásként jelenjen meg.

Kognitív és kulturális okok a tudomány elutasítására

A modern evolúcióbiológia elutasítása mögött nem csupán teológiai érvek vagy intézményi konfliktusok állnak, hanem összetett pszichológiai és kulturális mechanizmusok is.

Motivált érvelés (motivated reasoning)

Az emberek a tudományos eredményeket ritkán dolgozzák fel teljesen semleges, „objektív” módon. A befogadás módját alapvetően meghatározza az a világnézeti keret, amelyen keresztül az információt értelmezik. Amikor valaki új tudományos állítással találkozik, nem pusztán azt mérlegeli, hogy az mennyire megalapozott, hanem azt is gyakran tudattalanul, hogy miként illeszkedik a már meglévő meggyőződéséhez, identitásához és közösségi kötődéséhez. A szakirodalom két eltérő, egymással versengő magyarázatot különböztet meg arra vonatkozóan, hogyan reagálnak az emberek az új tudományos információkra. Az egyik megközelítés az úgynevezett Science Comprehension Thesis, amely abból indul ki, hogy a tudományos nézetek elutasításának fő oka az ismerethiány. Eszerint minél jobban megérti valaki a tudomány működését, módszertanát és bizonyítékait, annál nagyobb valószínűséggel fogadja el a tudományos konszenzust.

Science Comprehension Thesis (tudományos megértés tézise): Ez a megközelítés azt állítja, hogy minél több tudással és jobb megértéssel rendelkezik valaki a tudomány működéséről (pl. módszertan,

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 11 -

bizonyítékok értékelése, statisztikai gondolkodás), annál nagyobb valószínűséggel fogadja el a tudományos konszenzust vitás kérdésekben. Az elgondolás lényege, hogy a tudománnyal szembeni elutasítás fő oka az információhiány vagy a félreértés. Ha tehát növeljük az emberek tudását, akkor racionálisabb döntéseket hoznak, és közelebb kerülnek a tudományos álláspontokhoz (például a klímaváltozás, oltások vagy evolúció kérdésében). Viszont egyes kutatók ezt cáfolják (Kahan et al, 2012)

Cultural Cognition Thesis (kulturális megismerés tézise): Ezzel szemben a kulturális megismerés tézise azt hangsúlyozza, hogy az emberek nem pusztán objektív módon dolgozzák fel a tudományos információkat. Az információk értelmezését erősen befolyásolják a meglévő világnézeteik, értékeik és társadalmi identitásuk. Az emberek hajlamosak azokat az információkat elfogadni, amelyek összhangban vannak a saját kulturális, politikai vagy erkölcsi meggyőződéseikkel, és elutasítani vagy megkérdőjelezni azokat, amelyek ezekkel ütköznek. Így paradox módon előfordulhat, hogy a magasabb tudományos műveltséggel rendelkező személyek még erősebben védik a saját világnézetüknek megfelelő álláspontot, nem pedig közelebb kerülnek a tudományos konszenzushoz. Viszont egyes kutatóknak gondot jelent, hogy az elmélet összemosza az értékek, világnézetek és a kultúra fogalmát, pedig ezek eltérő jelentésűek és eltérő szinten működnek. Kritizálja továbbá azt a feltételezést, hogy az új tudományos információk szükségszerűen növelik a társadalmi polarizációt, mivel empirikus kutatások gyakran azt mutatják, hogy például a tudományos konszenzus kommunikálása inkább csökkenti a megosztottságot. (Van der Linden,2016)

A kutatások azt is kimutatják, hogy a magasabb szintű tudományos megértés önmagában nem csökkenti a szélsőséges álláspontokat. Sok esetben éppen azok képesek a legerősebben érvelni a tudományos konszenzussal szemben, akik technikailag jobban értik az adott kérdést. Ehhez a folyamathoz szorosan kapcsolódik az intuitív teleológia jelensége is. Pszichológiai vizsgálatok szerint az emberek természetüknél fogva hajlamosak célt és tervezettséget tulajdonítani a természeti jelenségeknek (Shtulman, 2017). A hétköznapi gondolkodásban gyakran magától értetődőnek tűnik, hogy a dolgok „valamiért” vannak úgy, ahogy vannak, és nem pusztán vak folyamatok eredményeként jöttek létre.

Bizonyos esetekben a magasabb tudásszint éppen ellenkező hatást válthat ki: az egyén kifinomultabb érveket tud felhozni saját álláspontjának védelmében, miközben továbbra is elutasítja a tudományos konszenzust. Így a vita nem pusztán arról szól, hogy „ki mit tud”, hanem arról is, hogy az adott tudás milyen világnézeti keretben nyer értelmet. Az evolúció körüli társadalmi konfliktusok ebből a szempontból nem pusztán tudományos viták, hanem identitáskonfliktusok is. Amikor az evolúciót erkölcsi vagy vallási kérdésként értelmezik, a tudományos érvek önmagukban gyakran elégtelenek. A fundamentalista közösségek erősen összetartanak, bennük szigorú hierarchia figyelhető meg, melyben a tagoknak saját helye van. Az eltérő nézetek nyílt kifejezése bajt hozhat a tagokra, amely elszigetelődéshez vezethet, illetve elveszíthetik az addig betöltött pozícióikat, amelyek több területen is negatívan befolyásolhatják az életüket, nem csak a hitközösséggel kapcsolatos területeken, hanem esetleg családban vagy a karrierben. Ez érthető módon óvatosságra inti a tagokat. Ennek következtében sokan akkor is a közösség álláspontját követik a tudomány kérdésében, ha belsőleg kételyeik vannak. A kollektív hiedelmekhez való igazodás sok esetben nem meggyőződésből fakad, hanem egyfajta alkalmazkodás: az egyén mérlegeli, mit veszíthet azzal, ha nyíltan másképp gondolkodik. A hallgatás vagy az egyetértés ilyenkor a közösségen belüli biztonság megőrzésének eszközévé válik.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 12 -

Intuitív teleológiai gondolkodás

Az emberi gondolkodás egyik mélyen gyökerező sajátossága, hogy hajlamos célt, szándékot és rendeltetést látni a világ jelenségeiben. Shtulman pszichológiai kutatásai szerint ez a hajlam nem tanult viselkedés, hanem kognitív alap beállítottság: már gyerekkorban megjelenik, és felnőttkorban is aktívan működik. A világ értelmezése így gyakran nem ok-okozati, hanem „miért van így?” típusú magyarázatokra épül. Egy hegy azért magas, „hogya meg lehessen mászni”, az eső „azért esik, hogy a növények nőjenek”, a szem pedig „azért van, hogy lássunk”. Ezek a magyarázatok intuitívan kielégítőek, még akkor is, ha tudományos értelemben pontatlanok. Az evolúció ugyanis nem célirányos folyamat: a természetes szelekció mechanizmusa nem tervez előre, nem „akar” semmit, és nem egy magasabb rendű terv része. Az intuitív teleológia ezzel szemben azt sugallja, hogy a fajok és a biológiai struktúrák létezése céllal történik, ami a kreacionista narratívákhoz, a teremtés elméletéhez, vagy az intelligens tervezettség elképzeléséhez illeszkedik. Emiatt sok ember számára az evolúció fogalmai elsősorban idegennek, absztraktnak vagy akár ellentmondásosnak tűnhetnek a természet „célszerűségét” kereső intuitív gondolkodásával szemben. Az intuitív teleológia hatása nem csupán a gyerekek gondolkodásában, hanem a felnőttek világmépbében is megfigyelhető. Kutatások kimutatták, hogy még a magasabb iskolázottság vagy a tudományos ismeretek sem mindig tudják teljesen felülírni ezt a kognitív hajlamot. (Shtulman, 2017)

Következtetés

A tudomány és tanainak elutasítása sokszor nem a tudományos ismeretek hiányát jelenti, hanem a tudományos intézményekkel szembeni bizalmatlanságot, mivel ezek a közösségek a tudósokat valamilyen manipulatív elitként képzik el, akiknek a célja, hogy az embereket tudatlanságban tartsák, ezért többen megkísérlik ezeket alternatívan újraértelmezni.

Azt is be tudtuk bizonyítani, hogy az evolúcióval szembeni ellenállás nem vallás specifikus, hanem egy általános jelenség a fundamentalista vallási közösségeknél. Minden vizsgált vallásnál az ellenállás alapja ugyanaz: a szent szövegek tekintélyének megőrzése, elsődleges ismeretforrássá minősítése, a mainstream tudományt pedig dogmatikus narratívaként állítják be. A vallások nem kínálnak alternatív tudományt, mivel a módszereik nem elégitik ki a tudomány definícióját.

A fundamentalista evolúcióellenesség valójában sokkal összetettebb jelenség, mint amilyennek elsőre tűnik. Nem csupán arról van szó, hogy valaki elutasítja Darwin elméletét; itt egyszerre játszanak szerepet vallási, társadalmi és kulturális tényezők. Vallási szempontból a fundamentalisták gyakran szó szerint értelmezik a szent szövegeket, ezért az evolúciót könnyen szembenállónak láthatják Isten teremtésével. De ez nem csak hit kérdése: ezek a nézetek a közösséghez tartozás érzését is erősítik, identitást formálnak, és gyakran azt az üzenetet hordozzák, hogy „mi így gondolkodunk, és ez számít”. Így az evolúcióellenesség egyszerre vallási meggyőződés, közösségi norma és kulturális attitűd, és csak akkor láthatjuk az egész képet, ha mindezt együtt vizsgáljuk.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Alexander, D. R. (2013): The implications of evolutionary biology for religious belief. – In: *The philosophy of biology: a companion for educators*, Dordrecht: Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-007-6537-5_10

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 13 -

- [2.] Ayala, F. J. (2008): Darwin's gift to science and religion: Commentaries and responses. - *Theology and Science*, 6(2), 179-196. <https://doi.org/10.1080/14746700801976932>
- [3.] Baker, J. O. (2013): Acceptance of evolution and support for teaching creationism in public schools: The conditional impact of educational attainment. - *Journal for the Scientific Study of Religion*, 52(1), 216-228. <https://doi.org/10.1111/jssr.12007>
- [4.] Barbour, I. G. (1990): *Religion in an Age of Science* (Vol. 1): London: SCM Press.
- [5.] Brazil, R. (2020): Fighting flat-Earth theory. - *Physics World*, 33(7), 35-39. <https://doi.org/10.1088/2058-7058/33/7/34>
- [6.] Brooke, J. (1998): Science and religion: Lessons from history? - *Science*, 282(5396), 1985-1986. <https://doi.org/10.1126/science.282.5396.1985>
- [7.] Dobzhansky, T. (1983): Nothing in biology makes sense except in the light of evolution.
- [8.] Edwards, K. L. (2012): Six Days of Twenty-Four Hours: the Scopes Trial, Antievolutionism, and the Last Crusade of William Jennings Bryan.
- [9.] Emerson, M. O., & Smith, C. (2000): *Divided by faith: Evangelical religion and the*
- [10.] *problem of race in America*. Oxford University Press.
- [11.] Evans, J. H. (2011): Epistemological and moral conflict between religion and science. - *Journal for the Scientific Study of religion*, 50(4), 707-727. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2011.01603.x>
- [12.] Gieryn, T. F. (1999): *Cultural boundaries of science: Credibility on the line*. - University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226824420.001.0001>
- [13.] Heaton, T. H. (2009): Recent developments in young-earth creationist geology. - *Science and Education*, 18(10), 1341-1358. <https://doi.org/10.1007/s11191-008-9162-6>
- [14.] Kahan, D. M., Peters, E., Wittlin, M., Slovic, P., Ouellette, L. L., Braman, D., & Mandel, G. (2012): The polarizing impact of science literacy and numeracy on perceived climate change risks. - *Nature climate change*, 2(10), 732-735. <https://doi.org/10.1038/nclimate1547>
- [15.] Kuhn, T. S. (1963): The function of dogma in scientific research. In: *Scientific Change*, Alistair C. Crombie, Ed., pp. 347-369. tional Books, Ltd. Reprinted by permission of Basic Books, Inc., publishers.
- [16.] Leidenhag, J. (2017): Uniqueness and the presence of the image: Towards a pneumatological foundation for human uniqueness and the image of God. - In *Issues in Science and Theology: Are We Special? Human Uniqueness in Science and Theology* (pp. 255-270): Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-62124-1_19
- [17.] Miller, J. D., Scott, E. C., & Okamoto, S. (2006): Public acceptance of evolution. - *Science*, 313(5788), 765-766. <https://doi.org/10.1126/science.1126746>
- [18.] Moore, G. (2007): Does Old-Earth Creationism Contradict Genesis 1?. *A Rebuttal to Terry Mortenson's Article "Evolution vs. Creation: the Order of Events Matters"* Retrieved from <http://richardkresse.net/youngearth/mortenson.html>.
- [19.] Noll, M. A. (2003): Evangelicalism and fundamentalism. - In *The History of Science and Religion in the Western Tradition* (pp. 366-375): Routledge.
- [20.] Peels, R. (2023): Scientism and scientific fundamentalism: what science can learn from mainstream religion. - *Interdisciplinary Science Reviews*, 48(2): 395-410. <https://doi.org/10.1080/03080188.2022.2152246>

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei
[Scientific Journal of John Wesley Theological College]
<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Strobel: A fundamentalizmus és az evolúció konfliktusa [Fundamentalism and the Evolution debate] - <https://doi.org/10.59531/ots.2026.4.1.1-14>

- 14 -

- [21.] Reiss, M. J. (2010): Science and religion: Implications for science educators. – *Cultural Studies of Science Education*, 5(1): 91-101. <https://doi.org/10.1007/s11422-009-9211-8>
- [22.] Shtulman, A. (2017): *Scienceblind: Why our intuitive theories about the world are so often wrong*. Hachette UK.
- [23.] Toumey, C. P. (1994): *God's own scientists: Creationists in a secular world*. Rutgers University Press.
- [24.] Van der Linden, S. (2016): A conceptual critique of the cultural cognition thesis. – *Science Communication*, 38(1), 128-138. <https://doi.org/10.1177/1075547015614970>
- [25.] Waston, W., Uthman, Y. O. O., Mahmudulhassan, M., & Muthoifin, M. (2024): Ian G. Barbour's Thoughts on Science and Religion. – *J. World Thinkers*, 1(01), 1-16.

Absztrakt. Ez a cikk a vallási fundamentalizmus és az evolúció tudományos elmélete közötti kapcsolatot vizsgálja, különös tekintettel a konfliktus teológiai, episztemológiai és társadalmi-politikai dimenzióira. A tanulmány bemutatja a fundamentalizmus történeti kialakulását a protestáns kereszténységben belül a 19. század végén és a 20. század elején, valamint megmagyarázza, hogy az evolúcióelmélet miért vált a vallás és a modern tudomány közötti feszültség egyik központi szimbólumává. Külön figyelmet kap a bibliai literalizmus, az eredendő bűn tana, valamint az imago Dei (Isten képmása) fogalma, mint olyan kulcselemek, amelyek meghatározzák a fundamentalista ellenállást az emberi eredetre vonatkozó evolúciós magyarázatokkal szemben. A tanulmány emellett tárgyalja a fundamentalista tudomány alternatív formáit is, például a teremtéstudományt (creation science), a baraminológiát, valamint az intelligens tervezés elméletét (intelligent design): Végül a cikk a vitát tágabb kulturális és politikai kontextusba helyezi, beleértve az oktatási konfliktusokat, a kulturális polarizációt, valamint a tudomány és az áltudomány közötti határkijelölés (boundary-work) kérdését.

Opuscula Theologica et Scientifica 2026 4(1): 1-14.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

